

بررسی عوامل مؤثر بر نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی

(مطالعه موردی؛ کشاورزان شهرستان تنکابن)

کامران لاهوتی^۱، سروه احمدی^۲، محمدرضا سلیمانپور^۳

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی، واحد ورامین-پیشوا، دانشگاه آزاد اسلامی، ورامین، ایران

۲و۳- استادیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، واحد ورامین-پیشوا، دانشگاه آزاد اسلامی، ورامین، ایران

نویسنده مسئول: سروه احمدی

serveh_ahmadi_60@yahoo.com

چکیده

هدف تحقیق حاضر، بررسی عوامل مؤثر بر نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی بود. روش شناسی این پژوهش از نوع توصیفی-همبستگی است و جامعه آماری تحقیق، کلیه کشاورزان شهرستان تنکابن می باشد (N=۴۰۰). بر اساس فرمول کوکران ۲۳۴ نفر با روش نمونه‌گیری طبقه‌ای متناسب انتخاب شدند. روایی پرسشنامه با نظر پانل متخصصان و پایایی آن نیز با انجام پیش‌آزمون از طریق تکمیل ۳۰ پرسشنامه مورد تأیید قرار گرفت که ضرایب آلفای کرونباخ برای بخش‌های مختلف بین ۰/۷۹ تا ۰/۹۳ محاسبه شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها از طریق نرم افزار SPSS/18 صورت گرفت. نتایج حاصل از تحلیل همبستگی پیرسون نشان داد که بین عوامل اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و آموزشی و اطلاعاتی با نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی رابطه مثبت و معنی داری در سطح ۹۹ درصد وجود دارد. نتایج حاصل از رگرسیون چندگانه گام به گام نشان داد که عوامل اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و آموزشی- اطلاعاتی ۶۵ درصد از میزان واریانس متغیر وابسته (نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی) را تبیین می‌نماید.

واژه‌های کلیدی: گردشگری کشاورزی، اشتغال‌زایی، کشاورزان، شهرستان تنکابن، کارآفرینی کشاورزی.

با گسترش روزافزون مهاجرت‌های روستایی، کاهش درآمد خانوارهای روستایی و افول کشاورزی روستایی نیازی روزافزون به فعالیتی جایگزین و در عین حال مکمل برای کشاورزی در نواحی روستایی احساس می‌شود (شریف شهیدی و همکاران، ۱۳۸۸). این مسائل باعث شده است که نظریه‌پردازان، برنامه‌ریزان و مجریان حکومتی درصدد برآیند تا با ارائه راهکارها و استراتژی‌های جدید، از معضلات و مسائلی که گریبانگیر نواحی روستایی است بکاهند و برای تنوع‌بخشی اقتصادی در توسعه پایدار روستایی سیاست‌هایی را تدوین نمایند (رکن‌الدین افتخاری و مهدوی، ۱۳۸۵؛ De Oloveira, 2003). یکی از راهبردهایی که در اغلب کشورهای جهان مورد توجه قرار گرفته است و نتایج مثبتی هم به همراه داشته، توسعه و گسترش گردشگری در نواحی روستایی می‌باشد (رکن‌الدین افتخاری و مهدوی، ۱۳۸۵). گردشگری عبارت است از تمامی فعالیت‌های شخصی که مسافرت کرده و در یک مکانی خارج از محیط معمول به مدت کمتر از یک سال متوالی، به منظور استراحت، تجارت یا اهداف دیگر اقامت کند. گردشگری ممکن است شامل تعطیلات، سفرهای تجاری، دیدار از دوستان و آشنایان، مسافرت آموزشی (سفر علمی)، ورزشی، درمان و سلامتی یا سفر مذهبی باشد (Lordkipanidze, 2005). گردشگری در روستا با گردشگرانی سروکار دارد که علاقمندی خاصی به محیط و فرهنگ روستایی دارند (Molera and Albaladejo, 2007).

این در حالی است که گردشگری و کشاورزی پتانسیل زیادی برای همکاری با یکدیگر در قالب یک رابطه نزدیک دارند. کمک گردشگری به کشاورزی می‌تواند از طریق تحریک و افزایش تقاضا برای تولیدات محلی صورت گیرد. بنابراین گردشگری کشاورزی مجموعه‌ای از خدمات و تسهیلات رفاهی و سکونتگاهی برای گردشگران به وسیله کشاورزان می‌باشد (قدمی و صالحی، ۱۳۹۱). توسعه گردشگری روستایی و کشاورزی می‌بایست به گونه‌ای باشد که ضمن پاسخ دادن به نیازهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، حفظ محیط زیست، تعادل اقتصادی و رفاه مردم محلی را تأمین نماید (فیروزآبادی و قاسمی، ۱۳۸۸). با توجه به جایگاه صنعت گردشگری در توسعه روستایی و کشاورزی از آن جهت مهم است که می‌توان با بهره‌گیری مناسب از منابع طبیعی و انسانی، علاوه بر امکان رشد اقتصادی به ترویج بخش کشاورزی و تولید صنایع دستی محلی و غیره پرداخت و گامی در راستای بهبود شرایط زیست محیطی و پاسداشت موارث فرهنگی بومی و آداب رسوم محلی در روستاها برداشت (گودرزی مهدی، ۱۳۹۰). گردشگران برای تنوع بیشتر و کیفیت بالاتر غذا، کشاورزان محلی را به افزایش و متنوع نمودن تولید محصولات کشاورزی تشویق می‌نماید (Harrison and Maharaj, 2013). ویژگی اصلی گردشگری کشاورزی تماس بازدیدکنندگان با محیط طبیعی یا فیزیکی روستا می‌باشد و این امر باعث مشارکت آنها در فعالیت‌ها، سنن و سبک زندگی مردم محلی می‌گردد (Petric, 2003). گردشگری می‌تواند فعالیت‌های اقتصادی و متنوعی را در مناطق روستایی به وجود

آورد. این کارکرد گردشگری می‌تواند به حل معضل بیکاری، کاهش نرخ مهاجرت جمعیت روستایی به کلان شهرها و کنترل گسترش حاشیه نشینی بینجامد (صدائی و دهقان، ۱۳۸۹). رکن‌الدین افتخاری (۱۳۸۱) معتقد است گردشگری نیز منبع شغل و درآمد به حساب می‌آید. همچنین منشی‌زاده (۱۳۸۲) چنین بیان می‌کند که گردشگری منبع بسیار مهمی است برای اشتغال نیروی کار غیرماهر و کسانی که کارهای پاره‌وقت را ترجیح می‌دهند. تعدادی از تحقیقاتی که در خصوص گردشگری کشاورزی و روستایی در راستای تحقیق حاضر انجام شده است به شرح ذیل می‌باشد؛

Kunasekaran *et al* (2011) در پژوهشی در خصوص درک کشاورزان از گردشگری کشاورزی در مالزی به این نتیجه رسیدند که شرایط محیطی، میزان دسترسی، منافع اقتصادی، دانش کارآفرینی، منافع اقتصادی-فرهنگی، ازدحام، آگاهی، محدودیت‌ها و مسائل مربوط به اراضی بر ادراک کشاورزان در خصوص گردشگری کشاورزی تأثیرگذار است. همچنین Haldar (2007) به این نتیجه رسید که به منظور توسعه گردشگری روستایی نیاز به درک ویژگی‌های محیط زیست روستایی، ویژگی‌های دموگرافیک، اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی و سیاسی، مشارکت مردم روستایی و شناسایی نیازها و خواست‌های گردشگری می‌باشد.

Esmailzade (2013) در تحقیق خود تحت عنوان «عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری روستایی از دیدگاه روستاییان در استان چهارمحال و بختیاری» به این نتیجه رسید که عوامل مدیریتی، آموزشی، تحقیقاتی و برنامه‌ریزی در توسعه گردشگری روستایی مؤثر می‌باشد. Shemshad and Malek Mohammadi (2012) نیز در تحقیق خود به این نتیجه رسیدند که ارائه دهندگان خدمات سازمانی و آموزش افراد محلی اثر مثبتی در توسعه اکوتوریسم دارند و در مجموع ۵۰ درصد تغییرات متغیر وابسته را تبیین می‌نمایند.

مقانی نسب و امیری (۱۳۹۱) در مطالعه‌ای دریافت که شهرداری و سیاست‌های میراث فرهنگی، اطلاع‌رسانی در خصوص جاذبه‌های توریستی، حمل و نقل، فضای سبز و امنیت از عوامل مؤثر در جذب گردشگری محسوب می‌شود. همچنین عبدالمنافی و ازکیا (۱۳۹۰) نشان داد عوامل کالبدی و بوم‌شناختی، اقتصادی، نهادی و اجتماعی بر صنعت گردشگری در روستا مؤثر است. مدهوشی و ناصرپور (۱۳۸۲) در مطالعه‌ای تحت عنوان «ارزیابی موانع توسعه صنعت گردشگری در استان لرستان» به این نتیجه رسیدند که بین تعدد مراکز تصمیم‌گیری و توسعه نیافتگی صنعت گردشگری، صنعت امکانات زیربنایی و خدمات گردشگری، ضعف بازاریابی و فقدان فرهنگ پذیرش گردشگر با توسعه نیافتگی صنعت گردشگری استان لرستان یک رابطه مستقیم وجود دارد. کرمی دهکردی و همکاران (۱۳۹۱) نیز به این نتیجه رسیدند که برنامه‌ریزی دولتی، مشارکت، عوامل فرهنگی-اجتماعی، بهداشتی و زیست محیطی، امنیت و آرامش و تبلیغات سودمند از عواملی هستند که بر توسعه گردشگری در استان چهارمحال و بختیاری تأثیر گذارند. خسروی دانش و همکاران (۱۳۹۱) در مطالعه‌ای تحت عنوان «نقش گردشگری کشاورزی در توسعه پایدار مناطق روستایی» به این نتیجه رسیدند که شرایط طبیعی، فعالیت‌های جذاب کشاورزی

در منطقه، شرایط فرهنگی و همگنی قومیتی و مذهبی و برقراری ارتباط صمیمانه با افراد غیرساکن از عواملی است که سرمایه گذاری در گردشگری کشاورزی را موفقیت آمیز نشان می‌دهند.

با توجه به مرور ادبیات نظری و پیشینه تحقیق چنین به نظر می‌رسد که بررسی گردشگری کشاورزی در شهرستان تنکابن بسیار حائز اهمیت می‌باشد، زیرا این پدیده می‌تواند دارای اثرات مثبتی از قبیل افزایش درآمد افراد بومی، کاهش مهاجرت، افزایش اشتغال، رشد زیرساخت‌های روستایی، تشویق سرمایه اجتماعی، تهیه تسهیلات اجتماعی، افزایش بازار برای محصولات کشاورزی محلی، بهبود کیفیت زندگی، بهبود امکانات آموزش و تقویت محیط زیست طبیعی، بهبود نما و ظاهر جامعه، فرصت-سازی برای ساکنان محلی، بهبود اقتصاد محلی و غیره در شهرستان مذکور باشد (امیری و همکاران، ۱۳۹۵؛ ترابی و همکاران، ۱۳۹۴؛ یآوری فر و حسنی، ۱۳۹۴؛ ورمزیاری و همکاران، ۱۳۹۳؛ Ghasemi and Rogerson, and Rogerson, 2014; Hamzah, 2014; Harrison and Maharaj, 2013; Barbieri and Mshenga, 2008). این در حالی است که شهرستان تنکابن در استان مازندران با داشتن جاذبه‌ها و چشم‌اندازهای بی نظیر و متنوع و همچنین زمین‌های کشاورزی مستعد و نیز جاذبه‌های فرهنگی، تاریخی، علمی، زیارتی و تفریحی از مناطق جذب گردشگر در این استان محسوب می‌گردد، اما از پتانسیل‌های گردشگری این شهرستان در جهت توسعه کشاورزی و روستایی تاکنون هیچ استفاده‌ای نشده است. از سویی دیگر امروزه اتکا صرف به منابع کشاورزی جهت توسعه اجتماعی-اقتصادی روستاها کافی نیست، بنابراین یکی از مهم‌ترین راهکارهای تسهیل کننده توسعه روستایی به ویژه در بخش اقتصادی استفاده از گردشگری کشاورزی می‌باشد. بنابراین هدف اصلی این تحقیق بررسی عوامل مؤثر بر نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی شهرستان تنکابن می‌باشد. بر اساس هدف کلی مذکور اهداف اختصاصی ذیل قابل ذکر است؛

✓ بررسی عوامل اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و آموزشی-اطلاعاتی در خصوص گردشگری کشاورزی در

شهرستان تنکابن

✓ بررسی تأثیر متغیرهای مستقل تحقیق روی نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی در شهرستان تنکابن

روش پژوهش

تحقیق حاضر بر حسب هدف از نوع کاربردی، از نظر رویکرد از نوع کمی و از منظر نحوه کنترل متغیرها غیر آزمایشی بوده، همچنین به لحاظ روش از نوع توصیفی-همبستگی به شمار می‌آید. جامعه آماری این تحقیق شامل ۴۰۰ نفر از کشاورزان شهرستان تنکابن می‌باشد ($N=400$) که از این میان، تعداد ۲۳۴ نفر به روش نمونه‌گیری طبقه‌ای متناسب به عنوان نمونه آماری (احتساب دهستان‌های شهرستان به عنوان طبقات نمونه‌گیری) با استفاده از فرمول کوکران انتخاب شدند (جدول ۱).

جدول ۱- حجم نمونه در طبقات جامعه آماری

دهستان	محاسبات	حجم نمونه
نشترود (۱)	$P_1 = \frac{128}{400} = 0.32$ $n_1 = 234 \times 0.32 = 74$	$P_1 = 0.32$ $n_1 = 74$
سلیمان آباد (۲)	$P_2 = \frac{160}{400} = 0.40$ $n_2 = 234 \times 0.40 = 93$	$P_2 = 0.40$ $n_2 = 93$
بلده و مرکزی (۳)	$P_3 = \frac{112}{400} = 0.28$ $n_3 = 234 \times 0.28 = 65$	$P_3 = 0.28$ $n_3 = 65$
N= 400		n=234

شهرستان تنکابن یکی از شهرستان های استان مازندران است که از نظر جغرافیایی در ۵۲ درجه و ۵۰ دقیقه در ازای خاوری و ۴۹ درجه و ۳۶ دقیقه پهنای شمالی و ۲۰ متر پایین تر از سطح دریای آزاد قرار دارد. شهر تنکابن در مسیر راه رشت-چالوس واقع شده و از شمال به دریای مازندران، از خاور به چالوس، از جنوب به سلسله جبال البرز و از باختر به شهرستان رامسر محدود می شود. براساس آخرین تقسیمات کشوری در سال ۱۳۹۱ مساحت این شهرستان بالغ بر ۲۱۴۰ کیلومتر مربع است.

شکل ۱- موقعیت جغرافیایی شهرستان تنکابن در استان مازندران

در تحقیق حاضر متغیر وابسته شامل نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال زایی و متغیرهای مستقل نیز شامل ویژگی های فردی کشاورزان، عوامل اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و آموزشی-اطلاعاتی می باشد. ابزار گردآوری داده های تحقیق، پرسشنامه ای مشتمل بر سه بخش به شرح ذیل می باشد:

در بخش اول با استفاده از ۶ گویه در قالب طیف لیکرت نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی مورد سنجش قرار گرفت. در بخش دوم عوامل اقتصادی (۶ گویه)، اجتماعی- فرهنگی (۷ گویه) و آموزشی-اطلاعاتی (۶ گویه) مد نظر قرار گرفت که کلیه این عوامل در قالب طیف لیکرت مورد ارزیابی قرار گرفتند و در بخش آخر ویژگی‌های فردی کشاورزان به صورت سؤالات کوتاه و بسته پاسخ مورد سنجش قرار گرفت. به منظور تعیین روایی پرسشنامه، از نقطه نظرات متخصصان، محققان و کارشناسان ترویج و آموزش کشاورزی استفاده شد و پس از کسب نظرات، اصلاحات لازم اعمال و اطمینان حاصل شد که سؤالات مطرح شده توانایی و قابلیت اندازه‌گیری متغیرهای مورد نظر در تحقیق را دارا می‌باشند. برای سنجیدن پایایی پرسشنامه، به وسیله یک پیش‌آزمون تعداد ۳۰ نسخه از آن در جامعه‌ای همگن با جامعه آماری تکمیل گردید، سپس آماره آلفای کرونباخ مورد سنجش قرار گرفت که مقدار آن برای بخش‌های مختلف پرسشنامه بین ۰/۷۹ تا ۰/۹۳ به دست آمد که حاکی از پایایی مناسب ابزار تحقیق می‌باشد. در این تحقیق به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS/18 از آمار توصیفی و تحلیلی بهره گرفته شد. با استفاده از شاخص‌های آمار توصیفی مانند فراوانی، درصد فراوانی، میانگین، انحراف معیار و ضریب تغییرات اقدام به توصیف متغیرها شد. همچنین برای آزمون فرضیات، از آزمون همبستگی پیرسون و رگرسیون چندگانه نیز استفاده شد.

نتایج و یافته‌ها

• ویژگی‌های فردی

نتایج حاکی از آن است که میانگین سن پاسخگویان ۴۲/۸۴ سال با انحراف معیار ۷/۷۶ سال می‌باشد و اکثریت پاسخگویان (۳۵/۸ درصد) در گروه سنی ۴۱-۴۸ سال قرار دارند. همچنین نتایج نشان داد که ۹۱ درصد از پاسخگویان (۲۰۲ نفر) مرد و ۹ درصد یا ۲۰ نفر از آن‌ها زن هستند. بیشترین فراوانی (۴۹/۳ درصد یا ۱۱۱ نفر) در مورد میزان تحصیلات مربوط به کسانی است که دارای مدرک دیپلم می‌باشند.

• نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی

به منظور اولویت‌بندی سنجه‌های نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی از ضریب تغییرات استفاده شد. نتایج حاکی از آن است که گویه «افزایش بازارهای محلی کشاورزی» اولویت اول و گویه «بهبود فرصت اشتغال برای زنان روستایی» اولویت آخر این متغیر می‌باشند (جدول ۲).

جدول ۲- اولویت‌بندی نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین*	نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی
۱	۱۷/۱۸	۰/۷۲	۴/۱۹	- افزایش بازارهای محلی کشاورزی
۲	۱۹/۱۲	۰/۸۳	۴/۳۴	- ایجاد تنوع در اقتصاد محلی
۳	۱۹/۹۰	۰/۸۲	۴/۱۲	- افزایش تقاضا برای محصولات کشاورزی و تولیدات محلی
۴	۲۰/۵۸	۰/۷۷	۳/۷۴	- بهبود درآمد کشاورزان
۵	۲۳/۲۷	۰/۹۱	۳/۹۱	- ایجاد فرصت‌های شغلی جدید در زمینه کشاورزی
۶	۲۷/۱۹	۰/۹۶	۳/۵۳	- بهبود فرصت اشتغال برای زنان روستایی

* ۱= خیلی کم، ۲= کم، ۳= متوسط، ۴= زیاد، ۵= خیلی زیاد

• عوامل اقتصادی

به منظور اولویت‌بندی سنجه‌های عوامل اقتصادی تأثیرگذار بر نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی از ضریب تغییرات استفاده شد. نتایج نشان داد که گویه «امکان عرضه محصولات کشاورزی به گردشگران بدون دخالت واسطه‌ها» در اولویت اول و گویه «میزان مستعد بودن منطقه برای سرمایه‌گذاری در زمینه جذب گردشگر کشاورزی» در اولویت آخر این بررسی قرار می‌گیرد (جدول ۳).

جدول ۳- اولویت‌بندی عوامل اقتصادی

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین*	عوامل اقتصادی
۱	۲۰/۰۰	۰/۵۳	۲/۶۵	- امکان عرضه محصولات کشاورزی به گردشگران بدون دخالت واسطه‌ها
۲	۲۱/۷۱	۰/۷۶	۳/۵۰	- امکان خرید محصولات کشاورزی توسط گردشگران در مزرعه
۳	۲۲/۰۰	۰/۷۷	۳/۵۰	- اجاره اقامتگاه برای گردشگران با قیمت مناسب
۴	۲۲/۸۴	۰/۶۱	۲/۶۷	- وجود بسته‌بندی‌های مناسب برای محصولات کشاورزی به منظور عرضه به گردشگران
۵	۲۲/۸۷	۰/۸۶	۳/۷۶	- امکان راه‌اندازی بازارهای محلی برای فروش محصولات بومی زراعی و باغی
۶	۵۱/۱۱	۰/۶۵	۴/۳۰	- میزان مستعد بودن منطقه برای سرمایه‌گذاری در زمینه جذب گردشگر کشاورزی

* ۱= خیلی کم، ۲= کم، ۳= متوسط، ۴= زیاد، ۵= خیلی زیاد

• عوامل اجتماعی-فرهنگی

برای سنجش و اولویت‌بندی عوامل اجتماعی-فرهنگی تأثیرگذار بر نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی از ضریب تغییرات استفاده شد. مطابق نتایج به دست آمده، گویه «میزان برخورد مناسب کشاورزان با گردشگران» به عنوان اولویت اول و گویه «امکان مشاهده زندگی کشاورزان از نزدیک توسط گردشگران» به عنوان اولویت آخر برآورد گردید.

جدول ۴- اولویت‌بندی عوامل اجتماعی-فرهنگی

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین*	عوامل اجتماعی-فرهنگی
۱	۱۷/۷۳	۰/۵۰	۲/۸۲	- میزان برخورد مناسب کشاورزان با گردشگران
۲	۲۷/۰۹	۰/۶۸	۲/۵۱	- میزان تعادل بین فرهنگ گردشگران و کشاورزان منطقه
۳	۲۸/۶۲	۰/۷۳	۲/۵۵	- میزان آگاهی اهالی بومی نسبت به اهمیت و مزایای گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی
۴	۳۱/۰۷	۱/۰۱	۳/۲۵	- میزان وجود جاذبه‌های تاریخی و باستانی در منطقه
۵	۳۱/۲۵	۰/۹۵	۳/۰۴	- میزان وجود روحیه مشارکت و همکاری در بین کشاورزان منطقه
۶	۳۶/۳۶	۱/۰۰	۲/۷۵	- میزان وجود روحیه مهمان‌نوازی در بین کشاورزان و خانواده‌های آنان
۷	۵۴/۰۶	۱/۱۳	۲/۰۹	- امکان مشاهده زندگی کشاورزان از نزدیک توسط گردشگران

* ۱= خیلی کم، ۲= کم، ۳= متوسط، ۴= زیاد، ۵= خیلی زیاد

• عوامل آموزشی و اطلاعاتی

به منظور اولویت‌بندی سنج‌های عوامل آموزشی و اطلاعاتی تأثیرگذار بر نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی از ضریب تغییرات استفاده شد. نتایج نشان داد که گوینه «میزان وجود مزارع نمایشی برای معرفی کشاورزی منطقه به گردشگران» در اولویت اول و گوینه «میزان وجود تسهیلاتگران و مطلعان محلی در خصوص ارائه اطلاعات تخصصی کشاورزی به گردشگران» در اولویت آخر می‌باشد (جدول ۵).

جدول ۵- اولویت‌بندی عوامل آموزشی و اطلاعاتی

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین*	عوامل آموزشی و اطلاعاتی
۱	۲۸/۵۲	۰/۸۱	۲/۸۴	- میزان وجود مزارع نمایشی برای معرفی کشاورزی منطقه به گردشگران
۲	۳۲/۲۲	۰/۸۷	۲/۷۰	- میزان تمایل ریش سفیدان به انتقال دانش بومی کشاورزی به گردشگران
۳	۳۶/۴۷	۰/۹۳	۲/۵۵	- میزان برگزاری همایش‌ها برای آگاه‌سازی اهالی بومی از صنعت گردشگری کشاورزی
۴	۴۰/۲۴	۰/۹۹	۲/۴۶	- امکان برگزاری تورهای مزرعه‌ای برای گردشگران
۵	۴۶/۱۲	۱/۱۹	۲/۵۸	- میزان اطلاع‌رسانی و تبلیغات برای جذب گردشگر از طریق پخش بروشور و عکس‌های مربوط به کشاورزی منطقه
۶	۴۶/۳۹	۱/۰۳	۲/۲۲	- میزان وجود تسهیلاتگران و مطلعان محلی در خصوص ارائه اطلاعات تخصصی کشاورزی به گردشگران

* ۱= خیلی کم، ۲= کم، ۳= متوسط، ۴= زیاد، ۵= خیلی زیاد

• همبستگی بین متغیرهای تحقیق با نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی

نتایج تحلیل همبستگی نشان می‌دهد که بین عوامل اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و آموزشی و اطلاعاتی با نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی رابطه مثبت و معنی‌داری با اطمینان ۹۹ درصد وجود دارد (جدول ۶).

جدول ۶- رابطه‌ی بین متغیرهای تحقیق با نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی (n=۲۳۴)

متغیر اول	متغیر دوم	ضریب همبستگی	R	p
عوامل اقتصادی	نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی	پیرسون	۰/۶۹۶**	۰/۰۰۰
عوامل اجتماعی-فرهنگی	نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی	پیرسون	۰/۵۶۲**	۰/۰۰۰
عوامل آموزشی و اطلاعاتی	نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی	پیرسون	۰/۶۴۳**	۰/۰۰۰

** سطح معنی داری ۹۹ درصد

• نتایج حاصل از آزمون رگرسیون

در این پژوهش، برای تبیین و تعیین معادله خط رگرسیون نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی (Y) به عنوان متغیر وابسته با متغیرهای مستقل (X) معنی‌دار از تجزیه و تحلیل رگرسیون چندگانه خطی به روش گام به گام بهره گرفته می‌شود. در این روش، قوی‌ترین متغیرها یک به یک به معادله وارد می‌شوند تا هنگامی که خطای آزمون معنی‌داری به ۵ درصد برسد. نتایج نشان می‌دهد که متغیر عوامل اقتصادی با ضریب تعیین ۰/۴۱۶ مهم‌ترین متغیر تأثیرگذار بر نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی می‌باشد. به طوری که این متغیر به تنهایی ۴۱٪ از تغییرات متغیر وابسته (نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی) را تبیین می‌کند. در گام دوم با اضافه شدن عوامل آموزشی-اطلاعاتی در معادله رگرسیون مقدار ضریب تعیین ۰/۵۵۳ به دست آمده است. همچنین در گام سوم عوامل اجتماعی-فرهنگی وارد معادله رگرسیون شده و مقدار ضریب تعیین به ۰/۶۴۵ رسیده است. بنابراین در مجموع این متغیرها ۶۵٪ ($R^2=0/653$) از تغییرات متغیر وابسته را تبیین می‌کنند. همچنین مقدار بتا اهمیت نسبی متغیرهای مستقل را در تبیین متغیر وابسته نشان می‌دهد. در این رگرسیون بر اساس بتای استاندارد به دست آمده عوامل اجتماعی-فرهنگی ($t=6/122$; $P \leq 0/000$ ؛ $\beta=0/309$)، عوامل اقتصادی ($t=3/687$; $P \leq 0/000$)؛ $\beta=0/298$) و عوامل آموزشی و اطلاعاتی ($t=4/940$; $P \leq 0/000$)؛ $\beta=0/227$) به ترتیب به عنوان مهم‌ترین متغیرهایی بودند که بیشترین سهم را در میزان تغییرات متغیر وابسته داشتند (جدول ۷).

جدول ۷- ضرایب رگرسیون چندگانه گام به گام؛ متغیر وابسته (نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی) (n=۲۳۴)

متغیر مستقل	B	Beta	R square	Adjusted R Square	t	Sig
Constant	-۱/۲۲۰	-----	-----	-----	-۳/۳۹۹	۰/۰۰۱
عوامل اقتصادی (X ₁)	۰/۲۹۱	۰/۲۹۸	۰/۴۲۰	۰/۴۱۶	۳/۶۸۷	۰/۰۰۰
عوامل آموزشی و اطلاعاتی (X ₂)	۰/۳۵۶	۰/۲۲۷	۰/۵۵۸	۰/۵۵۳	۴/۹۴۰	۰/۰۰۰
عوامل اجتماعی-فرهنگی (X ₃)	۰/۶۵۳	۰/۳۰۹	۰/۶۵۳	۰/۶۴۵	۶/۱۲۲	۰/۰۰۰

با توجه به اطلاعات به دست آمده و معنی‌دار بودن مدل نهایی رگرسیون در این تحقیق، با معادله ذیل می‌توان نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی را تخمین زد؛

$$Y = -1/220 + 0/0291X_1 + 0/356X_2 + 0/653X_3$$

بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادها

فعالان عرصه کشاورزی در جهان دائماً به دنبال شیوه‌های خلاقانه و نوآورانه برای کسب درآمدهای جانبی بیشتر بوده و هستند. تعداد زیادی از کشاورزان در دنیا به کسب درآمد از طریق گردشگرانی که به دنبال طبیعت گردی و کسب لذت طبیعت هستند، روی آورده‌اند. طی سال‌های اخیر شاهد افزایش علاقه نسبت به فعالیت‌های توریسم کشاورزی در میان ملل مختلف بوده‌ایم. این فعالیت‌ها ممکن است نگهداری از حیوانات مزرعه، ماسه‌بندی و فراوری لبنیات، قایق سواری و ماهی‌گیری، تماشای پرندگان در مزرعه، و یا فعالیت‌هایی از قبیل اردوهای دانش‌آموزی، تدارک مکان‌های اقامتی و گردشگاه‌ها برای سازمان‌های گوناگون باشد (یاوری‌فر و حسنی، ۱۳۹۴).

محققان مختلف (امیری و همکاران، ۱۳۹۵؛ ورمزیاری و همکاران، ۱۳۹۳؛ مطیعی لنگرودی و نصرتی، ۱۳۹۰؛ Harrison and Maharaj, 2013; Marlow, 2012; Brown & Reeder, 2007; Carpio et al., 2008) تأیید کرده‌اند که توسعه زیرساخت‌های گردشگری کشاورزی می‌تواند منجر به افزایش فرصت‌های شغلی، گسترش بهره‌برداری از مزرعه، نوآوری در کسب درآمد بیشتر، افزایش آگاهی پیرامون محصولات کشاورزی محلی، توجه بیشتر به اهمیت نگهداری زمین‌های کشاورزی، کمک به احیاء و توسعه سنت‌ها، هنرها و صنایع محلی، افزایش و احیاء نمادهای محلی برای جلب توجه بازدیدکنندگان، افزایش استفاده از محصولات و خدمات محلی، پیشرفت و بهبود فرهنگ، ارتباط و درک درون منطقه‌ای، تدارک فرصت برای مدیریت بحران‌های اقتصادی در زمینه کشاورزی و افزایش پایداری در طولانی مدت برای تجارت کشاورزی گردد.

بر اساس نتایج تحقیق حاضر که با هدف بررسی عوامل مؤثر بر نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی شهرستان تنکابن انجام پذیرفت، بین عوامل اقتصادی با نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی رابطه معنی‌داری وجود دارد. بدین ترتیب انتظار می‌رود با بهبود وضعیت عوامل اقتصادی ذکر شده در این تحقیق، گردشگری کشاورزی نقش پررنگ‌تری در توسعه اشتغال ایفا کند. عبدالمنافی و ازکیا (۱۳۹۰)، مدهوشی و ناصرپور (۱۳۸۲)، *Kunasekaran et al* (2011) و *Haldar* (2007) در تحقیقات خود نتایج مشابهی به دست آوردند. متغیر عوامل اقتصادی بعد از بررسی ضریب همبستگی آن با متغیر وابسته، وارد دستگاه رگرسیون شد و بر اساس نتایج به دست آمده این متغیر به عنوان اولین گام معادله رگرسیون می‌باشد، بر این اساس پیشنهاد می‌شود؛

• سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در زمینه کشاورزی و جذب هر چه بیشتر گردشگر کشاورزی توصیه نیز می‌گردد. به عنوان مثال استفاده از شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای و همکاری و مشارکت دولت با نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی نیز ضروری به نظر می‌رسد.

• ایجاد اقامتگاه و مهمانخانه‌های ارزان قیمت روستایی و خانه‌های اجاره‌ای جهت اقامت گردشگران و جلوگیری از اتراق شبانه گردشگران در حاشیه مزارع، رودخانه و غیره ضروری است.

• شناسایی نیازهای بازار و هدایت کشاورزان برای تولید محصولات بر اساس نیاز بازار و ایجاد غرفه‌های محلی و هفتگی به منظور فروش کالاها و محصولات کشاورزی به گردشگران به صورت مستقیم و بدون دخالت واسطه‌ها و دلالتان پیشنهاد می‌گردد.

نتایج این تحقیق نشان داد بین عوامل اجتماعی- فرهنگی با نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی رابطه معنی‌داری وجود دارد. بر این اساس ارتقاء سطح عوامل اجتماعی- فرهنگی در منطقه، افزایش نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی را به دنبال دارد. کرمی دهکردی و همکاران (۱۳۹۱)، خسروی دانش و همکاران (۱۳۹۱)، عبدالمنافی و ازکیا (۱۳۹۰)، مدهوشی و ناصرپور (۱۳۸۲) و Haldar (2007) در تحقیقات خود نیز به این نتیجه رسیدند. متغیر عوامل اجتماعی- فرهنگی بعد از بررسی ضریب همبستگی آن با متغیر وابسته، وارد دستگاه رگرسیون شد و بر اساس نتایج به دست آمده این متغیر به عنوان سومین گام معادله رگرسیون می‌باشد، بر این اساس پیشنهاد می‌شود؛

• مشارکت دادن کشاورزان و افراد محلی در طرح‌ها و برنامه‌ها به منظور ذینفع کردن آنها در برنامه‌های گردشگری و کسب حمایت آنها به منظور کاهش تأثیرات نامطلوب گردشگری بر فرهنگ بومی و محلی کشاورزان و اهالی روستا می‌بایست صورت پذیرد.

• رواج فرهنگ گردشگری در منطقه و معرفی گردشگری کشاورزی به عنوان یک صنعت و برشمردن اثرات مثبت آن برای جامعه محلی بسیار مهم است.

در بخش دیگری از تحقیق حاضر، نتایج نشان داد بین عوامل آموزشی و اطلاعاتی با نقش گردشگری کشاورزی در اشتغال‌زایی رابطه معنی‌داری وجود دارد. بدین ترتیب انتظار می‌رود با بهبود وضعیت عوامل آموزشی و اطلاعاتی ذکر شده در این تحقیق، نقش گردشگری کشاورزی در توسعه اشتغال افزایش بیابد. ممقانی نسب و امیری (۱۳۹۱)، Kunasekaran et al (2011)، Esmailzade (2013) و Shemshad and Malek Mohammadi (2012) نتیجه فوق را تأیید می‌نمایند. متغیر عوامل آموزشی و اطلاعاتی بعد از بررسی ضریب همبستگی آن با متغیر وابسته، وارد دستگاه رگرسیون شد و بر اساس نتایج به دست آمده این متغیر به عنوان دومین گام معادله رگرسیون می‌باشد، بر این اساس پیشنهاد می‌شود؛

- استفاده از نیروهای متخصص و باتجربه جهت ترویج و آموزش گردشگری کشاورزی از طریق نشست‌ها، جلسات و برگزاری کلاس‌های آموزشی- ترویجی مختلف برای کشاورزان و اهالی بومی منطقه ضروری به نظر می‌رسد.
- تربیت تسهیلگران، مطلعان محلی و نیروی انسانی متخصص و باتجربه جهت برگزاری مزارع نمایشی و توره‌های مزرعه‌ای برای گردشگران و معرفی کشاورزی منطقه به آنها توصیه می‌گردد.
- انتشار کتابچه، کاتالوگ و بروشور در مورد جاذبه‌های کشاورزی و روستایی منطقه و توزیع آن در پایانه‌های مسافری و فرودگاه‌های شهرهای بزرگ کشور و همچنین تهیه مقالات مختلف و انتشار آن در مطبوعات و مجلات معتبر بسیار حائز اهمیت است.
- می‌بایست برنامه‌های تلویزیونی و رادیویی در خصوص محصولات کشاورزی منطقه و خواص آن تهیه گردد. همچنین می‌بایست جشنواره‌های داخلی و خارجی کشاورزی به صورت مستمر به منظور معرفی توانایی‌ها و قابلیت‌های کشاورزی منطقه برگزار گردد.

منابع مورد استفاده

۱. امیری، ص.، احسانی‌فر، ت.، نادری، ن. و رستمی، ف. (۱۳۹۵). ارائه یک مدل مفهومی به منظور بررسی تأثیر گردشگری کشاورزی بر توسعه کارآفرینی روستایی. نشریه کارآفرینی در کشاورزی، جلد سوم، شماره اول، صص: ۱۵-۱.
۲. ترابی، ذ.، حسینی جلیلیان، پ. و ملکان، ا. (۱۳۹۴). راهکارهای توسعه گردشگری کشاورزی مناطق روستایی شهرستان شاهرود، اولین همایش توسعه گردشگری شهرستان شاهرود.
۳. خسروی دانش، الف.، اخوان، الف. م. و مظاهری، ر. (۱۳۹۱). نقش گردشگری کشاورزی در توسعه پایدار مناطق روستایی مطالعه موردی؛ طرح ملی منطقه نمونه گردشگری پل بابامحمود قلعه سرشیر پیربکران. اولین کنفرانس ملی راهکارهای دستیابی به توسعه پایدار، ۲۰ اسفند ۱۳۹۱، اداره کل پدافند غیر عامل (وزارت کشور)، پژوهشکده سوانح طبیعی، موسسه آموزش.
۴. رکن‌الدین افتخاری، ع. و قادری، الف. (۱۳۸۱). نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی (نقد و تحلیل چارچوب‌های نظریه‌ای). مدرس علوم انسانی، دوره ششم، شماره (۲). صص: ۴۰-۲۳.
۵. رکن‌الدین افتخاری، ع. و مهدوی، د. (۱۳۸۵). راهکارهای توسعه گردشگری روستایی با استفاده از مدل SWOT؛ دهستان لواسان کوچک. فصلنامه مدرس علوم انسانی، دوره دهم، شماره (۲). صص: ۳۰-۱.
۶. شریف شهیدی، م.، اردستانی، ز. الف. و گودرزی، م. م. (۱۳۸۸). بررسی تأثیرات توریسم در برنامه‌ریزی نواحی روستایی. پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، شماره (۶۷). صص: ۹۹-۱۱۳.
۷. صدائی، س. الف. و دهقانی، الف. (۱۳۸۹). توسعه گردشگری؛ گردشگری و طبیعت روستایی. رشد و آموزش جغرافیا، دوره بیست و پنجم، شماره (۱). صص: ۵۷-۵۱.

۸. عبدالمنافی، ط. و ازکیا، م. (۱۳۹۰). عوامل مؤثر بر صنعت گردشگری در منطقه روستایی کلاردشت. پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی، سال چهارم، شماره (۱)، پیاپی (۱۳). صص: ۹۷-۱۱۱.
۹. فیروزآبادی، س. الف. و قاسمی، م. (۱۳۸۸). مطالعه نقش گردشگری در توسعه پایدار روستایی؛ مطالعه موردی روستاهای حسنلو، بالیقچی، کوزه‌گران و شیخ معروف. نامه علوم اجتماعی، سال هفدهم، شماره (۳۷). صص: ۹۷-۱۱۴.
۱۰. قدمی، م. و صالحی، ص. (۱۳۹۱). بررسی عوامل مؤثر در شکل‌گیری رابطه متضاد میان بخش کشاورزی و گردشگری (نمونه مورد مطالعه؛ شهرستان چالوس، نوشهر). مطالعات مدیریت گردشگری، سال هفتم، شماره (۱۷). صص: ۲۰۳-۲۷۳.
۱۱. کرمی دهکردی، م.، میرک زاده، ع. و غیاثوند غیاثی، ف. (۱۳۹۱). تحلیل عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری روستایی از دیدگاه روستائیان استان چهارمحال و بختیاری. جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، سال بیست و سوم، پیاپی (۴۵)، شماره (۱). صص: ۹۹-۱۱۲.
۱۲. گودرزی، س. و مهدی، م. (۱۳۹۰). بررسی تأثیر گردشگری در توسعه روستایی مورد مطالعاتی روستایی ورکنه همدان. هویت شهر، سال پنجم، شماره (۸). صص: ۹۳-۱۰۱.
۱۳. مدهوشی، م. و ناصرپور، ن. (۱۳۸۲). ارزیابی موانع توسعه صنعت گردشگری در استان لرستان. فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، شماره (۲۸). صص: ۲۵-۵۸.
۱۴. مطیعی لنگرودی، ح. و نصرتی، م. (۱۳۹۰). امکان‌سنجی توسعه گردشگری در نواحی روستایی از دیدگاه گردشگران در بخش کرگانرود شهرستان تالش. فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، شماره (۲۲)، صص: ۶۹-۸۴.
۱۵. ممقانی نسب، الف. و امیری، ر. (۱۳۹۱). بررسی عوامل مؤثر بر برنامه‌ریزی و مدیریت جذب توریسم مطالعه موردی (بندر چابهار). اولین همایش ملی توسعه سواحل مکران و اقتدار دریایی جمهوری اسلامی ایران، ۲۸ لغایت ۳۰ بهمن ۱۳۹۱، دانشگاه دریانوردی و علوم دریایی چابهار، منطقه سوم نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران-کنارک.
۱۶. منشی زاده، ر. (۱۳۸۲). گردشگری روستایی. تهران: منشی.
۱۷. ورمزیاری ح.، اسدی، ع.، کلانتری، خ. و رضوانی، م. ر. (۱۳۹۳). برآورد میزان تمایل به پرداخت شهروندان برای خدمات گردشگری کشاورزی مطالعه موردی: شهر قزوین، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، شماره ۱۸.
۱۸. یاورفر، پ. و حسینی، ف. (۱۳۹۴). بررسی تاثیر گردشگری کشاورزی در اقتصاد (مطالعه موردی روستای پهنه‌کلای ساری). کنفرانس بین‌المللی توسعه با محوریت کشاورزی، محیط زیست و گردشگری، تبریز.

19. Barbieri, C. and P. M. Mshenga (2008). The Role of the Firm and Owner Characteristics on the Performance of Agritourism Farms. *Sociologia ruralis*, 48(2): 166-83.
20. Brown, D. M., and R. J. Reeder. (2007). Farm-Based Recreation: A Statistical Profile. Economic Research Report No. 52, USDA/Economic Research Service, Washington, DC, December.
21. Carpio, C. E., Wohlgenant, M. K. and T. Boonsaeng. (2008). the Demand for Agritourism in the United States. *Journal of Agricultural and Resource Economics*, 33(2): 254-269.
22. De Oliveira, J. A. P. (2003). Governmental responses to tourism development: Three Brazilian case studies. *Tourism Management*, 24: 97-110.
23. Esmailzade, A. (2013). Factor analysis of rural tourism development from villagers' viewpoint in Chaharmahalva Bakhtiari province (Case study: Yancheshmeh village). *International Journal of Agriculture and Crop Sciences*, 5(21): 2630-2633.

24. Ghasemi, M. and A. Hamzah (2014). An Investigation of the Appropriateness of Tourism Development Paradigms in Rural Areas from Main Tourism Stakeholders' Point of View. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 144, p. 15-24.
25. Halder, P. (2007). Rural tourism—challenges and opportunities. Part II—Co-Operative, Rural and BOP Marketing, Part II – Cooperative, Rural and BOP Marketing. International Marketing Conference on Marketing & Society, 8-10 April, 2007, IIMK. Retrieved from: <http://dspace.iimk.ac.in/bitstream/2259/380/1/111-129.pdf>
26. Harrison, Ph. and Maharaj, B. (2013). Tourism impacts on subsistence agriculture: A case study of the Okavango Delta, Botswana. *J Hum Ecol*, 43 (1): 29-39.
27. Kunasekaran, P., Ramachandran, S., Rusli Yacob, M. and Shuib, A. (2011). Development of farmers' perception scale on agro tourism in Cameron Highlands, Malaysia. *World Applied Sciences Journal*, 12 (Special Issue of Tourism and Hospitality): 10-18.
28. Lordkipanidze, M., Brezet, H. and Backman, M. (2005). The entrepreneurship factor in sustainable tourism development. *Journal of Cleaner Production*, 13: 787-798.
29. Marlow A. Duffy (2012). Exploring Marketing Strategies for Agricultural Tourism Farmers in the Commonwealth of Massachusetts and the State of Vermont. University of Vermont College of Agriculture and Life Sciences, Department of Community Development and Applied Economics.
30. Molera, L. and Albaladejo, I. p. (2007). Profiling segments of tourist in rural areas of South-Eastern Spain. *Journal of Tourism Management*, 28: 757-767.
31. Petric, L. (2003). Constraints and possibilities of rural tourism development with special stress on the case of Croatia. Finland: University of Jyväskylä. Retrieved from: <https://www.jyu.fi/ersa2003/cdrom/papers/105.pdf>
32. Rogerson, Christian M, and Jayne M Rogerson (2014). Agritourism and Local Economic Development in South Africa. *Bulletin of Geography. Socioeconomic Series* 26, no. 26, 93-106.
33. Shemshad, M. and Malek Mohammadi, I. (2012). Analysis of factors affecting the ecotourism development (in pasture and forest cooperatives in Golestan province, Iran). *International Journal of Architecture and Urban Development*, 2 (4): 19-24.

Investigation of Factors Affecting Role of Agriculture Tourism in Job Creation (Case Study; Tonkabon County)

Kamran Lahooti, Serveh Ahmadi, Mohammad Reza Soleimanpour

Department of Agricultural Extension and Education, Varamin-Pishva Branch, Islamic Azad University, Varamin, Iran

Abstract

The purpose of current study was to examine factors affecting on role of agricultural tourism in job creation. Methodology of this study is a descriptive-correlation type and the statistical population is all the farmers in Tonkabon County (N=400). According to Cochran formula 234 subjects were selected using stratified sampling. The validity of the questionnaire was confirmed by a panel of specialists and reliability was also confirmed through a pilot test with 30 questionnaires, so that Cronbach's alpha coefficients were calculated for different parts between 0.79 to 0.93. Data analysis was performed using SPSS/18. The results of the Pearson correlation analysis showed that there is a positive and significant relationship in 99% level between economic, socio-cultural, and educational-informational factors with role of agricultural tourism in job creation. The results of stepwise multiple-regression showed that economic, socio-cultural and educational-informational factors explain 65% of dependent variable variance (role of agricultural tourism in job creation).

Key words: Agricultural tourism, Job creation, Farmers, Tonkabon County, Agricultural entrepreneurship.